

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 41.086.042
Національного університету
«Одеська юридична академія»
(65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23)

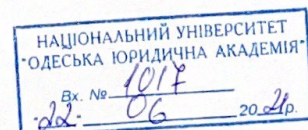
ВІДГУК ОПОНЕНТА

*кандидата юридичних наук, доцента кафедри цивільного процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Попова Олександра Ігоровича
на дисертацію Шкорупеєва Дмитра Анатолійовича на тему:
«Процесуальний порядок розгляду справ про стягнення аліментів у цивільному
судочинстві», представлену на здобуття наукового ступеня доктора
філософії за спеціальністю 081 – Право.*

Ступень актуальності обраної теми дисертаційного дослідження зумовлений ґрунтовним реформуванням цивільного процесуального законодавства, що пов'язане, передусім, із ухваленням нової редакції Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), внаслідок чого процесуальний порядок розгляду цивільних справ зазнав фундаментальних перетворень, у тому числі й справ про стягнення аліментів. Поряд із цим інститут аліментних зобов'язань в останні роки зазнав істотних змін, як на рівні Сімейного кодексу України (далі – СК України), так і низки інших нормативних актів, що регулюють порядок стягнення аліментів.

Комплексне оновлення правових положень, які регулюють суспільні відносини у сфері захисту прав осіб на належне утримання, визначає необхідність у концептуально новому науковому осмисленні інституту аліментних зобов'язань, в динаміці його розвитку, а також процесуального порядку розгляду справ про стягнення аліментів у цивільному судочинстві. З огляду на це є підстави стверджувати, що обрана дисертантом тема дослідження присвячена вирішенню актуальних наукових завдань, вироблення підходів до розв'язання яких слугуватиме підґрунтям для розвитку юридичної доктрини та практики.

У цьому контексті варто також відзначити, що поява на теренах науки комплексного дослідження процесуального порядку розгляду судами аліментних справ дозволить продемонструвати глибинність відповідної

проблематики, яка зумовлена суттєвим обсягом правових підстав на отримання аліментів та специфікою предмету доказування у відповідній категорії сімейних справ. Окреслені питання, на сьогодні, досі не отримали належної уваги на сторінках юридичної літератури, а тому їх розкриття на рівні дисертаційної роботи, безперечно, викликає схвалення.

Поряд із наведеним актуальність тематики дисертаційного дослідження підтверджується її відповідністю плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія» «Реформа цивільного процесуального права в умовах інтеграційних процесів в Україні» на 2016-2020 роки, як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016–2020 рр. (державний реєстраційний номер 0116U001842).

Отримані результати дослідження заслуговують на використання у науково-дослідній роботі, у навчально-методичній роботі при викладанні дисципліни «Цивільний процес» та суміжних дисциплін приватного циклу, а також можуть стати методичним підґрунтям при розгляді судами окремих категорій цивільних справ, зокрема сімейних та спадкових спорів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій зумовлюється належним науковим ступенем та високим рівнем обґрунтованості висновків та результатів дисертаційного дослідження. Структура дисертаційного дослідження Д.А. Шкорупеєва відповідає вимогам та окресленим завданням наукового пошуку, що отримало втілення в логічно вибудованому матеріалі дослідження та формує враження про комплексність, повноту та завершеність роботи.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків і списку використаних джерел, перелік яких налічує 205 найменувань.

Перший розділ дисертації «Теоретико-правові аспекти стягнення аліментів у судовому порядку» складається з чотирьох підрозділів і присвячений дослідженню становлення та розвитку правового регулювання аліментних правовідносин в Україні, а також містить авторські підходи щодо визначення понять «аліментні зобов'язання», «аліменти» та встановлює їх сутність. Досить цікавим слід визнати погляди автора на співвідношення категорій «аліменти» та «утримання» (стор. 37).

Досліджуючи підстави виникнення права на стягнення аліментів (підрозділ 1.3.) автор, виходячи зі специфіки режиму правового регулювання аліментних зобов'язань та з метою їх класифікації, відповідно до підстав їх виникнення, з урахуванням ступеня соціальної значимості певного виду сімейних відносин і, зважаючи на забезпечений законом ступінь правового захисту тих чи інших учасників сімейних відносин, виокремлює сімейні майнові обов'язки на певні групи аліментних зобов'язань, а саме : 1) обов'язок утримувати дитину, який виникає у батьків (батьки зобов'язані утримувати своїх дітей до досягнення ними повноліття (ст. 180 СК України); батьки зобов'язані утримувати своїх повнолітніх непрацездатних дочку, сина, які потребують матеріальної допомоги (ст. 198 СК України); батьки зобов'язані утримувати повнолітніх дочку, сина, які продовжують навчання та на підставі цього потребують певної матеріальної допомоги (ст. 199 СК України); 2) обов'язок утримувати непрацездатних батьків, який виникає у повнолітніх дочки, сина, якщо батьки потребують такої допомоги (ст. 202 СК України); 3) обов'язки по утриманню одного із подружжя іншим з подружжя (обов'язок подружжя матеріально підтримувати один одного і брати участь у витратах, пов'язаних із хворобою або каліцтвом дружини, чоловіка (ст. 75 і ст. 90 СК України); 4) обов'язки по утриманню інших членів сім'ї (за певних обставин на особу може покладатися обов'язок надавати утримання й іншим членам сім'ї або родичам (глава 22 СК) (стор. 38-39).

Заслугує схвалення висновок автора, що підстави звернення до суду з вимогою про стягнення аліментів збігаються з підставами виникнення права на стягнення аліментів, що визначені нормами сімейного законодавства, однак вони різняться в залежності від виду таких зобов'язань (стор. 53).

Позитивним при підготовці дисертаційного дослідження є те, що автором у першому розділі ґрунтовно розкрито передумови та умови звернення до суду за захистом прав у аліментних правовідносинах (підрозділ 1.4 дисертації).

Другий розділ «Судовий захист права на стягнення аліментів у позовному провадженні» складається з чотирьох підрозділів та присвячений дослідженню правового статусу та кола осіб, які наділені правом на звернення до суду у справах про стягнення аліментів. У межах цієї частини роботи дисертантом акцентовано увагу на проблемних питаннях процесуального порядку відкриття провадження у справах про стягнення аліментів, підготовки їх до розгляду, а також судового розгляду справ про стягнення аліментів по суті у загальному позовному провадженні та у спрощеному позовному провадженні.

Вагомим внеском у розвиток наукових положень у рамках окресленого предмету дослідження можна вважати розкриття автором окремих проблем розгляду справ про стягнення аліментів у порядку спрощеного позовного провадження.

Викликає схвалення встановлена дисертантом, на підставі аналізу положень чинного процесуального законодавства та судової практики, суперечливість підходів у застосуванні положень ЦПК України щодо можливості заявлення відповідачем заперечення проти розгляду справ у порядку спрощеного позовного провадження. Так, автор справедливо зазначає, що відповідно до ч. 7 ст. 277 ЦПК України, у справах про стягнення аліментів відповідач позбавлений права заявити заперечення про розгляд такої справи у спрощеному позовному провадженні (стор. 127-129).

Третій розділ «Особливості видачі судового наказу у справах про стягнення аліментів» складається із двох підрозділів та присвячений дослідженню процесуального порядку подання заяви про видачу судового наказу у справах про стягнення аліментів, а також порядку видачі судового наказу за відповідними вимогами. В межах проведеного дослідження в цій частині роботи заслуговують на увагу висновки автора стосовно неузгодженості положень чинного законодавства щодо можливості перегляду судового наказу про стягнення аліментів за нововиявленими обставинами, а також відповідні пропозиції дисертанта, спрямовані на удосконалення процесуальних норм (стор. 152).

Ступінь обґрунтованості наукових положень засвідчують висновки дисертанта, зроблені ним за результатами проведеного дослідження. Переважна більшість наукових висновків, положень і рекомендацій дисертаційної роботи є достатньо аргументованими, їх достовірність зумовлена тим, що дослідження ґрунтується на широкій джерельній науковій та законодавчій базі, аналізі матеріалів судової практики, зокрема практики Європейського суду з прав людини та Верховного Суду. В цьому аспекті, посилення на правові висновки вищого судового органу при формулюванні висновків у роботі викликає окремого схвалення, оскільки новостворений Верховний Суд, до складу якого увійшло багато науковців, продукує осмисленні, не тільки з практичної, а й з доктринальної точки зору позиції, тим самим створюючи підґрунтя для вивчення окремих проблем цивільного судочинства, в тому числі й у частині особливостей розгляду справ про стягнення аліментів.

Ознайомлення із науковою працею Шкорупеєва Дмитра Анатолійовича дозволяє прийти до висновку про відсутність у дослідженні привласнення авторства чи чужого твору науки та про відсутність випадків використання у тексті вказаної наукової роботи чужого твору чи його частини без посилання на автора.

Достовірність та наукова новизна здобутих результатів обумовлюється досягненням вирішення заявлених наукових завдань. Елементи наукової новизни дослідження повною мірою відображені у змісті дисертації й підтверджені ґрунтовними висновками дисертанта. Особливу увагу варто звернути на наступні теоретичні положення та висновки, сформульовані автором.

Передусім, як елемент новизни, варто охарактеризувати положення стосовно обґрунтування необхідності відновлення в нормах цивільного процесуального права такої процесуальної дії суду як постановлення ухвали про тимчасове стягнення аліментів на утримання неповнолітніх дітей до вирішення справи про стягнення аліментів у позовному провадженні по суті та набрання рішенням суду законної сили, яка може бути здійснена за клопотанням позивача. У розвиток своєї ідеї автор пропонує встановити порядок визначення строку та розміру аліментів, що тимчасово стягуються. Зокрема, на думку дисертанта аліменти на неповнолітніх дітей мають виплачуватися з моменту пред'явлення позову до моменту набрання рішенням суду про стягнення аліментів на утримання неповнолітньої дитини законної сили. Водночас, розмір стягуваних аліментів на неповнолітніх дітей до вирішення спору має становити: на одну дитину – однієї чверті, на двох дітей – однієї третини, на трьох і більше дітей – половини заробітку (доходу) платника аліментів, але не більше десяти прожиткових мінімумів на кожну дитину відповідного віку, а якщо аліменти на неповнолітню дитину стягуються у твердій грошовій сумі – в розмірі 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку (стор. 111-112).

В розглянутому аспекті цікавою видається також пропозиція про надання ухвали про тимчасове стягнення аліментів на утримання неповнолітньої дитини до ухвалення рішення суду статусу виконавчого документу, який підлягає негайному виконанню (стор. 112).

Наукова новизна властива й положенням, що стосуються надання права суду, у разі, якщо мати, батько відмовляються отримувати аліменти, приймати рішення про перерахування аліментів на особистий рахунок дитини із зобов'язанням матері, батька дитини відкрити зазначений особистий рахунок у місячний строк із дня набрання рішенням суду законної сили (стор. 114).

Заслужують на увагу вироблені автором підходи стосовно розкриття природи таких правових категорій, як «аліменти» та «аліментні зобов'язання». Дисертантом надано авторське визначення поняття «аліменти» як виплати на утримання дітей, одного з подружжя, інших членів сім'ї та родичів в грошовій і (або) в натуральній формі, що сплачуються відповідно до рішення суду або договору в примусовому порядку особою, яка відповідно до норм сімейного законодавства зобов'язана здійснювати таке утримання, а також поняття «аліментних зобов'язань» як правовідносин, що регулюються сімейним законодавством України відповідно до якого одна сторона зобов'язана утримувати іншу сторону відповідно до умов та порядку, що визначені законодавством, а друга сторона має право вимагати виконання такого обов'язку (стор. 32, 35).

Додатково слід висловити підтримку елементам наукової новизни в частині розмежування понять «аліменти» та «утримання». Дисертантом зроблено висновок про те, що вказані категорії мають різне значення, різне наповнення та зміст, однак перебувають у стосунках підпорядкування. Зокрема, на думку автора, категорія «утримання» є ширшою за змістом ніж «аліменти», оскільки утримання здійснюється у добровільному порядку особами, які відповідно до сімейного законодавства зобов'язані утримувати, а у випадках не здійснення добровільного обов'язку щодо утримання, застосовується примусовий порядок стягнення аліментів за рішенням суду або за виконавчим написом нотаріуса (стор. 37).

Науково значимими слід визнати висновки про те, що у справах про стягнення аліментів позивачем буде сама особа, яка має право на утримання,

незалежно від віку, оскільки вона є суб'єктом спірних матеріальних правовідносин та власником одержаних аліментів. Якщо така особа не досягла повноліття, то в її інтересах звертається до суду законний представник (мати, батько, опікун піклувальник тощо) або орган та особа, які мають право звернення із заявою до суду в інтересах інших осіб (стор. 84). Заявником у справах про стягнення аліментів на утримання дитини у порядку наказного провадження є сама дитина, а в силу того, що вона є неповнолітньою, то в її інтересах можуть звернутись законні представники або органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб відповідно до сімейного законодавства України (стор. 139).

Дисертації притаманні й інші, не менш цікаві висновки, зроблені автором за результатами дослідження.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях. Наукові здобутки дисертанта підтверджуються та повною мірою відображаються в його наукових публікаціях, кількість яких відповідає встановленим вимогам. Результати дослідження висвітлено у чотирьох наукових статтях, опублікованих у фахових національних та закордонних виданнях, а також доповідях на шести наукових конференціях, про що свідчать тези виступів Шкорупеєва Д.А..

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту. Дисертаційному дослідженню, що рецензується, притаманні й деякі дискусійні положення, з якими важко чи не можливо погодитись.

По-перше, дискусійними вбачаються підходи дисертанта стосовно розкриття природи окремих правових категорій у роботі. Зокрема, в тексті дисертації, визначаючи поняття та сутність аліментних зобов'язань, автор наводить різні точки зору вчених стосовно співвідношення понять «аліментні зобов'язання», «аліменти» та «утримання» (стор. 30-35). Виходячи з того, що вказані поняття не мають чіткого визначення й у юридичній літературі трактуються по-різному, дисертант надає власне визначення тільки поняттям

«аліменти» та «аліментні зобов'язання» й, водночас, не надає власного визначення терміну «утримання», хоча при цьому зазначає, що вказані поняття мають різні значення, наповнення та зміст.

По-друге, недостатньо аргументованою видається позиція дисертанта, в якій останній, підтримуючи позицію деяких науковців, вважає за можливе застосування інституту мирової угоди при розгляді справ про стягнення аліментів на утримання неповнолітніх дітей (стор. 92-94).

По-третє, у дисертації автор пропонує відновити положення про дискрецію суду стосовно здійснення такої процесуальної дії як прийняття рішення про тимчасове стягнення аліментів на утримання неповнолітніх дітей до вирішення справи про стягнення аліментів у позовному провадженні по суті та набрання рішенням суду законної сили, наголошуючи при цьому про необхідність надання відповідній ухвалі суду статусу виконавчого документа (стор. 111-112). Незважаючи на цікавість такої пропозиції, про що відзначено вище, існує декілька дискусійних моментів та питань, які, на наш погляд, залишились не розкритими дисертантом. Так, за загальним правилом, аліменти за рішенням суду нараховуються з моменту пред'явлення заяви до суду, у зв'язку із чим виникає питання, яким чином має вираховуватися різниця у випадках, якщо розмір стягнутих аліментів за ухвалою суду про тимчасове стягнення аліментів на утримання неповнолітніх дітей не співпадатиме із розміром призначених к стягненню аліментів за рішенням суду.

Поряд із цим цікавим було б також почути точку зору автора стосовно того, чи поширюватиметься особливий порядок виконання судових рішень про стягнення аліментів, встановлений ст. 71 Закону України «Про виконавче провадження», на виконання ухвали суду про тимчасове стягнення аліментів на утримання дитини до ухвалення рішення судом.

По-четверте, потребує більш розширеного обґрунтування пропозиція дисертанта про надання суду права при розгляді справ про розірвання шлюбу вийти за межі заявлених вимог та з власної ініціативи вирішити питання про

стягнення аліментів у випадках, якщо така вимога не заявлена особою з якою встановлено місце проживання неповнолітньої дитини та не вирішено в добровільному порядку (стор. 114), в аспекті реалізації диспозитивних засад цивільного судочинства та необхідності подібного виключення з відповідного принципу при розгляді такої категорії справ.

По-п'яте, досліджуючи підстави для видачі судового наказу та процесуальний порядок подання зави про видачу судового наказу про стягнення аліментів на дитину (підрозділ 1.3.), дисертант приходять до висновку, що вимоги про стягнення аліментів на утримання повнолітніх дітей не підлягають розгляду в порядку наказного провадження (стор. 140). Підтримуючи в цілому таку позицію автора, тим не менш було б цікавим вислухати його думку стосовно доцільності запровадження більш спрощених процедур розгляду справ про стягнення аліментів на утримання повнолітньої дитини (ст. ст. 198, 199 СК України), якщо до цього судом вже вирішувалося питання про стягнення аліментів на утримання дитини до досягнення нею повноліття.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам. Вищенаведені спірні положення мають дискусійний характер і не впливають на високий рівень дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії, яка рецензується. В межах наукової дискусії автору пропонується в подальшому здійснити творчий пошук науково-аргументованих відповідей на висловлені запитання та спірні положення цієї роботи.

Висловлені зауваження, водночас, жодним чином не принижують загальний високий рівень дисертаційної роботи Шкорупеєва Дмитра Анатолійовича. За своїм змістом робота чітко структурована, є логічною й послідовною, містить чимало нових наукових розробок, практичних рекомендацій та пропозицій щодо внесення змін до чинного сімейного та цивільного процесуального законодавства України.

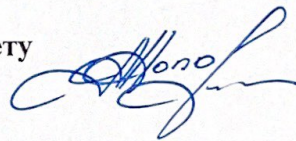
Дисертаційна робота Шкорупеєва Дмитра Анатолійовича на тему «Процесуальний порядок розгляду справ про стягнення аліментів у цивільному судочинстві», представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право, є ґрунтовним науковим дослідженням, за змістом, обсягом, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням та оформленням відповідає вимогам Порядку проведення експерименту з присудження доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» № 167 від 06 березня 2019 року.

На підставі викладеного вважаю, що здобувач вказаного наукового ступеня – Шкорупеєв Дмитро Анатолійович, заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

18 червня 2021 року

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного процесу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

О.І. Попов

*Відпис
доцента О.І. Попова
засвідчую*

Вчений секретар

А.В. Люба